

Czekając na Mesjasza. Narracje normatywne w europejskim myśleniu po I wojnie światowej (1918-1923)

Pięćdziesiąt lat, które nastąpiło po I wojnie światowej, było szczególnym momentem w europejskim myśleniu o normatywności. Przyczyną było doświadczenie Wielkiej Wojny, traktowanej jako metaforyczny koniec XIX wieku. Rozpadł się dotychczasowy porządek, zarówno w zakresie formuł władzy (koniec dynastycyzmu, rozczarowanie liberalną demokracją), instytucji życia społecznego - jak pisała Hannah Arendt, masy w Europie po I wojnie światowej „straciły swój dom w świecie” - jak i sfery dyskursu, która stała się, mówiąc słowami Paula Valéry'ego, wypełniona „swobodnym współistnieniem najbardziej niepodobnych idei”. W słowniku nauk społecznych terminem, który najlepiej opisuje tego rodzaju moment, jest anomia.

Choć często definiuje się ją jako brak prawa, anomia nie oznacza, że podczas jej trwania normy nie istnieją. Raczej: że dochodzi do rozbieżności co do tego, jakie powinny one być, i - jak ujął to Émile Durkheim - do utraty skutecznych ram regulujących ludzkie życie i jego kolektywną świadomość. To, co się pojawia, to nowe propozycje, jak powinien wyglądać porządek (więc także: porządek polityczny, moralny, estetyczny) i jakimi metodami należy go zaprowadzić; jakie, używając określenia Rainera Forsta, powinno być jego uzasadnienie. W Europie po Wielkiej Wojnie te nowe propozycje oznaczały stan, w którym kontynent zaczął, jak to ujął Karl Mannheim, „oczekiwać na mesjasza” - nowy porządek właśnie. Celem tego projektu jest zidentyfikowanie tych propozycji, usystematyzowanie ich w dwóch podstawowych nurtach i przedstawienie jako narracji normatywnych.

Ten rodzaj narracji można również nazwać: „opowieścią o porządku społecznym”. Kierownik projektu definiuje ją jako zamykającą przestrzeń obiektywności. Zamknięcie to jest konsekwencją procesu uzasadniania: tworzenia powszechnie obowiązujących norm, które są za takie uważane, ponieważ są postrzegane jako racjonalne. Proces uzasadniania odbywa się w tym, co Karl Popper nazwał Światem Trzecim, w którym żyją „twierdzenia, takie zjawiska jak problemy, argumenty i dociekania argumentacyjne, a poza tym polecenia, napomnienia, modlitwy, traktaty, oczywiście także poezja i narracja”. Tak szerokie określenie tego, co może być narracją normatywną, pozwala wskazać jako jej przykłady nie tylko prace naukowe z zakresu prawoznawstwa, teorii politycznej czy społecznej, ale także pisma niedyskursywne.

W związku z tym główne pytania badawcze projektu to: 1) w jaki sposób I Wojna Światowa (i lata ją poprzedzające) doprowadziła do destrukcji normatywności w społeczeństwach europejskich? 2) do jakiego modelu anomii można dopasować tę destrukcję, tj. jaka koncepcja myślenia o normach i ich uzasadnieniach jest adekwatna do uchwycenia lustrum lat 1918-1923? 3) jakie projekty nowego myślenia o normach i ich uzasadnieniach zrodziły się w tym czasie, jakie były ich antecedencje i jak na siebie oddziaływały?

Dwa nurty, które kierownik projektu postanowił wyszczególnić to post-kantowski i post-nietzscheański. Jeśli chodzi o wyrazicieli pierwszego z nich, ich twórczość wywodzi się z kantowskiego przekonania, że *Sollen* jest umieszczony w strukturze świata ze względu na racjonalność podmiotu i jego wyborów. Jeśli chodzi o zwolenników drugiego nurtu, od Nietzschego przejmują oni ideę *Umwertung*, aby wykorzystać ją do rozwinięcia koncepcji nadawania normom innej legitymizacji niż ta, którą posiadały wcześniej. Aby zrozumieć te tendencje, należy przyjrzeć się pracom emblematycznych przedstawicieli obydwu nurtów. W przypadku nurtu postkantowskiego będą to: Hans Kelsen, przedstawiciele brytyjskiej pluralistycznej teorii państwa, Léon Duguit i Ludwig Wittgenstein. W przypadku nurtu post-Nietzscheańskiego: instytucjonałści (Maurice Hauriou, Santi Romano), Carl Schmitt, James Joyce i T.S. Eliot (poeta i myśliciel pochodzenia amerykańskiego, ale działający w Europie). Choć myśliciele ci będą różnić się w swoich przekonaniach na temat źródeł normatywności, połączy ich opinia, że po Wielkiej Wojnie stare sposoby myślenia o normach wypaliły się jako nieprzystające do rzeczywistości; choć będą kojarzyć ten sposób myślenia z XIX wiekiem, każdy z nich będzie go rozumiał inaczej.

Głównym rezultatem projektu będzie osiem artykułów naukowych oraz manuskrypt książki, który kierownik projektu złoży w międzynarodowym domu wydawniczym.